

Česká republika
USNESENÍ
Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodl dnešního dne v senátě ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů: nezletilé D. H. a spol. zastoupených advokátem Mgr. D.S. , kterou se domáhají:

(1.) vyslovení závěru, že zařazením stěžovatelů do zvláštních škol bez dostatečného průběžného sledování, zda u nich dochází ke změně v charakteru jejich postižení nebo zda zvláštní škola přestává odpovídat stupni jejich postižení, vystavením rasové segregaci a diskriminaci byla porušena jejich ústavně zaručená základní práva a svobody,

(2.) zrušení rozhodnutí ředitelky Zvláštní školy , Ostrava - Přívoz o zařazení stěžovatelky D. H. a spol. do zvláštní školy vydání zákazu v pokračování zásahů do práv stěžovatelů, zejména uložení povinnosti ředitelům příslušných zvláštních škol pravidelně a průběžně sledovat, zda nastává v průběhu docházky stěžovatelů změna v charakteru jejich postižení, a v případě splnění podmínek neprodleně podat návrh na jejich přefazování do základní školy a uložení povinnosti Školskému úřadu Ostrava a Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR vypracovat reformní vzdělávací plán na odstranění rasové segregace a rasové diskriminace na zvláštních školách v Ostravě,

(3.) obnovení stavu před porušením práva, zejména toho, aby účastníci řízení stěžovatelům poskytli nebo alespoň nabídli možnost kompenzačního vzdělání, na jehož základě by mohl být odstraněn deficit ve vzdělání způsobený porušením práv a aby Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR bylo uloženo, aby v denících Dnes, Lidové noviny a Právo formou placené inzerce uveřejnilo text tohoto znění: "Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR se tímto hluboce omlouvá za vystavení romské populace rasové segregaci a rasové diskriminaci ve vzdělání na území města Ostravy," t a k t o :

Ústavní stížnost se o d m í t á .

O d ů v o d n ě n í :

I.

A) Stěžovatelé v ústavní stížnosti uvedli, že jsou žáky zvláštních škol v Ostravě. K zařazení do zvláštních škol prý však došlo v důsledku neústavních kroků účastníků řízení, čímž "byli vystaveni faktické diskriminaci, která je důsledkem obecného fungování systému speciálního školství." Tím údajně došlo k porušení čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 7 odst. 2, čl. 24 a čl. 33 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 2 odst. 1 a čl. 13 odst. 1 a odst. 2 písm. a) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, čl. 3 a čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), čl. 2 Dodatkového protokolu k Úmluvě, čl. 2 odst. 1, čl. 25, čl. 28 odst. 1 a čl. 29 odst. 1 písm. a) Úmluvy o právech dítěte, čl. 2 odst. 1 písm. a) a čl. 5 písm. e) pododst. v) Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace.

B) Stěžovatelé si jsou vědomi toho, že nevyčerpali všechny procesní prostředky, které jim zákon k ochraně práva poskytuje, leč odvolávají se na ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když nejsou vyčerpány všechny procesní prostředky k ochraně práva, "jestliže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo". Stěžovatelé se totiž domnívají, že porušování práv v jejich konkrétních případech se odvíjí od obecné praxe a aplikace předpisů upravujících oblast speciálního školství, "jejímž důsledkem je faktická rasová segregace a rasová diskriminace v oblasti vzdělávání." Tím prý každodenně dochází k porušování ústavně garantovaných práv tisíců romských dětí, které jsou na základě diskriminační praxe zařazovány do zvláštních škol. Tato situace je údajně i předmětem kritiky ze zahraničí.

C) Stěžovatelka D. H. prý začala v roce 1996 navštěvovat v Ostravě základní školu, a to bez předchozího vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Po opakování prvního ročníku nastoupila v roce 1998 do druhého ročníku. S. H. (sestra D. H.) začala rovněž základní školu navštěvovat bez vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně a po 6-8 týdnech třídní učitelka toto vyšetření doporučila. Po jeho absolvování bylo zákonně zástupkyni stěžovatelky sděleno, že stěžovatelka je "slabá" a "základní školu nezvládne". Tehdy prý

ještě zákonná zástupkyně obou stěžovatelek odmítla dát souhlas s přeřazením do zvláštní školy, k němuž došlo v dubnu 1999. Zákonná zástupkyně si není vědoma toho, že by byla mentální retardace D. H. někdy testována v pedagogicko-psychologické poradně a výsledek testu S. H. jí není znám. Nebyla prý informována ani o tom, že absolvent zvláštní školy nemá možnost dalšího vzdělání srovnatelnou se žáky, kteří mají dokončeno základní vzdělání.

L. B. dokončil 3 ročníky základní školy a problémy začal mít teprve ve 4. ročníku, leč nikoliv v souvislosti s inteligencí, nýbrž s chováním a docházkou. Ve 4. ročníku byl přeřazen na zvláštní školu, tam dokončil 5. ročník, pak se vrátil na základní školu, tam se však již projevil deficit s ohledem na rozdílné učební osnovy. Při vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně bylo stěžovatelově zákonné zástupkyni doporučeno jeho přeřazení do zvláštní školy, neboť je příliš hravý a nesoustředěný; podepsala "nějakou" listinu, v žádném případě prý však nebyla informována o tom, že zvláštní škola je určena pro žáky s mentální retardací a o tom, že absolvent zvláštní školy nemá srovnatelné možnosti volby dalšího vzdělání.

M. P. prý v pedagogicko-psychologické poradně strávil pouze 10-15 minut a poté psychologka uvedla, že je "chytrý", ale že pro něj bude vhodnější zvláštní škola. Jeho zákonná zástupkyně sice podepsala "nějakou" listinu, o dopadu zařazení do zvláštní školy na vzdělání však nebyla informována.

J. M. nastoupil do základní školy bez vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, začal s dobrým prospěchem, s ohledem na časté nemoci však měl s učivem problémy, jeden ročník opakoval a poté měl opakovat další ročník. Proto navštívil pedagogicko-psychologickou poradnu, kde nejprve bylo řečeno jeho zákonnému zástupci, že základní školu zvládne, při druhé návštěvě však psycholog doporučil - po konzultaci se základní školou - zvláštní školu, neboť tam prý nebudou absence tolik vadit. Protože jiné základní školy odmítly stěžovatele pro plný stav přijmout, byl přeřazen do zvláštní školy.

N. P. nejprve pedagogicko-psychologická poradna doporučila odložení školní docházky, následující rok však již do základní školy doporučena byla. Na základní škole prý však měla konflikty se spolužáky i s učitelkou, motivované rasovou nesnášenlivostí vůči ní. V roce 1998 byla přeřazena do zvláštní školy, a to bez testu v pedagogicko-psychologické poradě, navíc její zákonná zástupkyně nebyla informována o důsledcích tohoto přeřazení na vzdělání stěžovatelky.

D. B. byla testována v pedagogicko-psychologické poradně a protože test dopadl úspěšně, začala chodit do základní školy. Tam prý byla vystavena projevům rasové nesnášenlivosti od spolužáků a když měla později do stejné školy nastoupit i její sestra A. B., bylo údajně jejich zákonné zástupkyni sděleno, že ani jedna z nich na základní školu nepatří a že na ně "čekají" na zvláštní škole. Proto došlo k jejich přeřazení do zvláštní školy, a to bez písemného souhlasu zákonné zástupkyně, která nebyla ani informována o jeho důsledcích pro další vzdělání stěžovatelky.

R. S. u testu v pedagogicko-psychologické poradně uspěl a začal navštěvovat základní školu s průměrným prospěchem. Později prý však musel čelit rasovým předsudkům ze strany spolužáků a proto se zhoršil jeho přístup ke školní docházce. Byl krátce hospitalizován v psychiatrickém ústavu, pak však pokračoval na základní škole a úspěšně absolvoval další test v pedagogicko-psychologické poradně. Přesto však byl přeřazen do zvláštní školy. Protože uspěl u dalšího testu v pedagogicko-psychologické poradně, byl opětovně přeřazen do základní školy, nicméně měl problémy "ze špatných vztahů včetně absencí". Proto absolvoval další testy, opět úspěšně. Přesto byl - se souhlasem své zákonné zástupkyně - přeřazen do zvláštní školy, o dopadu tohoto rozhodnutí prý však zákonná zástupkyně nebyla informována.

K. R. začala navštěvovat základní školu, po 3 měsících docházky prý však škola její zákonnou zástupkyni požádala, aby dítě přeřadila do zvláštní školy. Test v pedagogicko-psychologické poradně trval údajně 5-7 minut a zákonná zástupkyně byla přesvědčena, že přeřazení nemůže odmítnout. Navíc nebyla informována o důsledcích přeřazení.

Z. V. rovněž zahájila školní docházku v základní škole, čelila prý však rasové nesnášenlivosti ze strany spolužáků i učitelky. Po jednom měsíci docházky byla testována v pedagogicko-psychologické poradně a tam bylo doporučeno její přeřazení do zvláštní školy. Zákonná zástupkyně prý byla přesvědčena, že přeřazení nemůže odmítnout a navíc nebyla informována o jeho důsledcích.

H. K. byla ještě před nástupem do základní školy, do níž byla zapsána, pozvána k testu do pedagogicko-psychologické poradny, po jehož skončení bylo doporučeno její přeřazení do zvláštní školy. Její zákonný zástupce s tím nesouhlasil, nicméně nevěděl, že přeřazení může odmítnout a nebyl ani informován, jaké důsledky z přeřazení plynou.

D) Stěžovatelé namítají, že jejich zařazení do zvláštních škol bylo učiněno v souladu s běžnou praxí při aplikaci příslušných zákonných ustanovení, "přičemž tato aplikace má za následek faktické provádění rasové segregace a rasové diskriminace", a to tím, že stěžovatelé byli umístěni do zvláštních vzdělávacích zařízení na základě jejich příslušnosti k rase a tím byli diskriminováni zásahem do jejich základního práva na vzdělání. V současnosti prý jsou Romové posíláni do zvláštních škol v naprosto neúměrných počtech, takže fakticky existují 2 vzdělávací soustavy - zvláštní školy pro Romy a základní školy pro většinovou populaci.

Rasovou segregaci v Ostravě stěžovatelé dokládají některými statistickými čísly, z nichž vyplývá, že z celkového počtu 1.360 žáků na zvláštních školách v Ostravě je 762 Romů, tedy 56,03 %. Naopak na základních školách v Ostravě je z celkového počtu 33.372 žáků pouze 753 Romů, tedy 2,26 %. Podíl romských žáků navštěvujících zvláštní školy tak přesahuje podíl Romů, navštěvujících základní školy. Ačkoliv Romové představují méně než 5 % všech školou povinných dětí v Ostravě, tvoří více než 50 % žáků zvláštních škol.

Stěžovatelé na základě zahraničních odborných expertíz a judikatury Evropské komise pro lidská práva tvrdí, že existenci diskriminace lze definovat tím, že (1.) dochází k odlišnému zacházení ze strany ostatních ve srovnatelné situaci a (2.) rozdíly nemohou být objektivně a racionálně opodstatněné ani jako uskutečňování záměru ani jako prostředek k jeho uskutečnění.

(1.) Ohledně odlišného zacházení stěžovatelé uvedli, že k němu může dojít přímo či nepřímo. Nepřímá diskriminace může znamenat, že na postiženou osobu byl uplatněn zákonný postup, politika nebo požadavek, jemuž může vyhovět toliko nepoměrně malá část jeho rasové skupiny. To znamená, že pouhý fakt rasově neutrální díky zákona "jej nečiní imunním od právního zpochybnění, pokud je výsledkem jeho aplikace rasově diskriminační efekt." V souzené věci prý stěžovatelé předložili jednoznačný a přesvědčivý případ nepřímé diskriminace "bezprecedentního rozsahu", "pro který neexistuje žádné rasově neutrální vysvětlení".

Stěžovatelé prý zařazením do zvláštních škol, určených pro mentálně zaostalé, utrpěli újmu, neboť učební osnovy v nich - na rozdíl od škol speciálních - jsou podstatně méně kvalitní než učební osnova v základních školách. V důsledku zařazení do zvláštní školy byli stěžovatelé prakticky zbaveni jakékoliv možnosti návratu do základní školy. Podle ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách, je ředitel povinen podat návrh na přeřazení žáka do jiné speciální školy nebo základní školy, jestliže nastane v průběhu docházky dítěte změna v charakteru postižení dítěte nebo jestliže speciální škola přestane odpovídat stupni postižení žáka. V praxi se prý však sledování provádí pouze minimální, takže jen mizivé procento romských dětí umístěných ve zvláštní škole se vrátí do školy základní, "bez ohledu na jeho výsledky nebo nesprávnost původního zařazení".

Stěžovatelům prý bylo zároveň ex lege znemožněno vstoupit na střední školy neučňovského charakteru, čímž jim byla způsobena újma na možnosti zajistit si v budoucnu odpovídající zaměstnání, neboť podle § 19 odst. 1 školského zákona je absolventům zvláštních škol - tzn. většině Romů - znemožněno přijetí do střední školy neučňovského charakteru a je jim umožněno studovat pouze v odborném učilišti nebo v praktické škole. Prakticky tedy zařazením do zvláštní školy drtivá většina dětí ztratí možnost dostat se do střední školy, přičemž jedinou výjimkou je rekvalifikační kurz pro absolventy zvláštních škol, v nichž si mohou doplnit základní vzdělání; tyto kurzy jsou však využívány minimálně. Navíc při zařazení do zvláštních škol byli stěžovatelé označeni za "hloupe" nebo "zaostalé", což je prý poznačilo na celý život, včetně sníženého sebevědomí a dalších psychologických následků.

(2.) K neexistenci objektivního a racionálního zdůvodnění odlišného zacházení stěžovatelé uvádějí, že žádné vysvětlení (jazyková nepřipravenost, chudoba, souhlas rodičů atd.) nemůže ospravedlnit mimořádné statistické nepoměry v umístění do zvláštních škol. Hodnotící metody psychologických vyšetření jsou prý vědecky vadné a nespolehlivé a mimo to prý mnoho Romů bývá zařazeno do zvláštních škol, přestože příslušné testy neabsolvovali. Psychologické testy údajně nejsou standardizovány pro Romy v České republice a při jejich provádění nebyly zohledňovány předvídatelné kulturní, jazykové a další překážky, jež validitu hodnocení testů ovlivňují. To znamená, že výsledek testu nemusí korespondovat s vrozenou inteligencí zkoumaného. Přesto v České republice mají výsledky těchto testů "prvotní nebo výhradní podklad pro rozhodnutí o umístění žáka, a to bez ohledu na jejich problematickou podstatu".

Stěžovatelé dále namítají, že v rozporu se zákonem nebyli po zařazení do zvláštních škol přiměřeně sledováni kvůli zjištění další vhodnosti jejich umístění v nich, tzn. že "chyby učiněné během počátečního procesu testování a zařazování byly sdružené a učiněny trvalými."

Na podporu svých tvrzení stěžovatelé argumentují i tím, že v ostravských pomocných školách pro děti s těžšími formami mentálního postižení je zastoupení Romů minimální a tedy nelze argumentovat tím, že Romové jsou obecně více náchylní k mentálnímu zaostávání. Rovněž jazykovými nedostatky nelze opodstatňovat zařazování romských dětí do zvláštních škol, neboť tento důvod nemůže vést k začleňování těchto dětí mezi mentálně postižené. Také sociálně a ekonomicky slabší postavení romských rodin nemůže ospravedlňovat zařazování jejich dětí do zvláštních škol.

Stěžovatelé dále tvrdí, že souhlas zákonných zástupců se zařazováním dětí do zvláštních škol nebyl plnohodnotný, neboť rodiče nebyli informováni o skutečnostech zásadního významu, jako např. že s přeřazením mají právo nesouhlasit, že tento souhlas nelze odvolat, že toto zařazení má fakticky trvalý charakter a že absolventům zvláštních škol je ex lege znemožněno studovat na středních školách neučňovského charakteru. Někteří rodiče prý navíc se zařazením svých dětí do zvláštních škol souhlasili především z opodstatněné obavy před rasovým nepřátelstvím vůči Romům. To souvisí rovněž s tím, že údajně v České republice většinové etnikum zastává vůči Romům negativní postoje.

Proto se stěžovatelé domáhají v záhlaví navrženého výroku Ústavního soudu a sdělují, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvají, pokud jejich právnímu zástupci budou zaslány stejnopisy vyjádření příslušných

orgánů veřejné moci k ústavní stížnosti a pokud mu bude dále umožněno prostudovat předmětný spis Ústavního soudu. (Tyto požadavky, jak je patrné z textu sub E, byly splněny.)

E) Ústavní soud - v souladu s uvedeným požadavkem - zaslal právnímu zástupci stěžovatelů stejnopisy zmíněných vyjádření dne 19. 8. 1999 a tento právní zástupce se osobně seznámil s předmětným soudním spisem dne 27. 8. 1999 v budově Ústavního soudu. Poté stěžovatelé přípisem ze dne 2. 9. 1999 - na výzvu Ústavního soudu - odstranili některé vady ústavní stížnosti a dále ji doplnili. V tomto doplnění zejména uvedli, že s výjimkou stěžovatelů R. S. a J. M. z příslušných správních spisů nevyplývá, že by byl průběžně sledován stav stěžovatelů. Jediným podkladem pro rozhodnutí o zařazení do zvláštních škol je prý zpráva pedagogicko-psychologické poradny, z níž však nevyplývá, jaký test byl aplikován, jak dlouho a za jakých podmínek testování probíhalo. Jako důvod pozitivního doporučení poradny je často uváděna neznalost jazyka, tolerantní výchova ze strany rodičů a nevyhovující sociální prostředí.

U stěžovatele L. B. poradna údajně nehovoří o mentální retardaci, nýbrž o stavu v pásmu subnormy, na hranici s defektem. R. S. byl přeřazen zpět do základní školy s výslovným uvedením, že se v jeho případě nejedná o mentální retardaci (IQ 84) a že k přeřazení došlo pro výukové selhávání, neplnění povinností, laxní přístup rodičů a záškoláctví. Mentální schopnosti K. R. se pohybovaly mezi podprůměrem a defektem a důvodem přeřazení byla nižší podnětnost výchovného prostředí a výukové selhávání. U H. K. prý chybí písemný souhlas zákonných zástupců. Stěžovatelé M. P., J. M. a N. P. údajně akceptovali nabídku učiněnou po podání ústavní stížnosti a dne 10. 9. 1999 se hodlají pokusit o složení zkoušek, což je podmínkou přestupu na základní školu. Zákonní zástupci ostatních stěžovatelů prý tuto nabídku neakceptovali a ponechali stěžovatele ve zvláštních školách z obavy, že "vzniklý deficit ve vzdělání přestup v podstatě znemožňuje". Tento současný postoj prý však nic nemění na protiústavnosti původního zařazení ani na faktické rasové segregaci a diskriminaci. (Poznámka: V přípisu ze dne 14. 9. 1999 právní zástupce stěžovatelů Ústavnímu soudu sdělil, že stěžovatelé N. P., Z. V. a J. M. u předmětných zkoušek uspěli a byli přeřazení na základní školu, M. P. u zkoušek neuspěl a jeho zákonní zástupci mají v úmyslu pokusit se o přestup v lednovém termínu.)

Stěžovatelé zdůraznili, že ústavní stížností nenamítají, že by v jejich případě došlo k záměrné selekci nebo že by byli zařazováni do zvláštních škol podle své rasové příslušnosti. Nicméně prý orgány veřejné moci "odpovídají i za objektivní a faktické důsledky, které nejsou následkem záměrného jednání." Skutečnost, že stěžovatelé vyrůstali v odlišném výchovném prostředí "včetně vytykávané benevolentní a nepodnětné výchovy (s důsledky jako problémy s chováním a záškoláctví)", je údajně nutno zahrnout do sféry sociální a kulturní, jež však nemůže sloužit jako odůvodnění odlišného zacházení.

Souhlas rodičů s přeřazením do zvláštní školy prý není rozhodující, neboť představuje pouze jednu z kumulativních podmínek. K otázce neinformovanosti o tom, pro koho je určena zvláštní škola, stěžovatelé uvedli, že princip "neznalost zákona neomlouvá" je v oblasti správního práva oslaben, jelikož veřejná správa je především služba veřejné moci a důkladné "poučení o následcích" je proto nezbytné.

Ze všech těchto důvodů stěžovatelé znovu navrhli, aby jejich ústavní stížnosti bylo v plném rozsahu vyhověno.

II.

K ústavní stížnosti se vyjádřili účastníci řízení - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Školský úřad Ostrava, ředitel Zvláštní školy, I. Ostrava, ředitel Zvláštní školy internátní N. V., Ostrava, ředitelky Zvláštní školy T., Ostrava, ředitelky Zvláštní školy K., Ostrava a ředitelky Zvláštní školy H., Ostrava.

A) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy k ústavní stížnosti uvádí, že celá ústavní stížnost vychází ze zcela nesprávného předpokladu, že zařazování romských žáků do zvláštních škol je činěno na principu rasovém. Ústavní stížnost je koncipována jednostranně, "bez objektivního, nezaujatého a realistického pohledu na problematiku romské komunity včetně jejího podílu na současném neutěšeném stavu." Z velmi problematickou - z důvodu odlišnosti poměrů - označuje ministerstvo argumentaci rozhodnutí soudů v USA. Největším problémem ve vzdělávání romských dětí, o němž se však stížnost vůbec nezmiňuje, je prý rodinná výchova, neboť postoj rodičů k práci škole je zpravidla negativní, rodiče dávají dětem odlišné životní návyky a jejich časté absence ve školách jsou rodiči tolerovány.

Ústavní stížnost prý nerespektuje tradici našeho školství a celý systém, kde pro děti ve věku povinné školní docházky (od 6-15 let) se víceleté gymnázium předpokládá pro IQ 130, základní škola IQ 100, speciální základní škola IQ 100, zvláštní škola IQ 70, pomocná škola IQ 50 a ústav sociální péče IQ 20, přičemž však IQ nepředstavuje jediné kritérium a je proto uváděno toliko proklamativně a v hrubých rysech. Tento systém je otevřený, přístupný a výběr je vždy podmíněn souhlasem rodičů žáků. Navíc prý připravovaný školský zákon již s členěním dětí podle intelektu nepočítá, nýbrž pro všechny žáky zavádí základní školu s různými vzdělávacími programy. Do doby přijetí tohoto zákona ministerstvo zavedlo mnoho opatření, majících za cíl zkvalitnění vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, z nichž některé blíže specifikuje.

Zvláštní školy zaujímají ve vzdělávacím systému ČR údajně významné místo, přičemž o zařazení každého žáka do zvláštní školy by měla předcházet kvalifikovaně a pečlivě provedená diagnóza úrovně jeho rozumových

schopností. Pedagogická centra poskytují speciální poradenský servis a jejich pracovníci by měli "se značnou mírou spolehlivosti" rozpoznat, zda je posuzované dítě výchovně zanedbané nebo mentálně postižené. Proto prý výhrady k nesprávnému přístupu v konkrétních případech nelze považovat za prokázané toliko obecným zpochybněním odborných metod a nástrojů bez uvedení výsledku přezkumu těchto případů.

O zařazování a přeřazování žáků do všech typů speciálních škol rozhoduje ředitel školy se souhlasem jejich zástupce. Bez souhlasu rodičů dítě do zvláštní školy zařadit nelze, přičemž rodiče by o svých právech měli být informováni. Je prý skutečností, že v některých případech naopak romští rodiče žádají o přijetí svých dětí do zvláštních škol "jako možný únik od rodičovských povinností, které nejsou tak náročné s docházkou dítěte do zvláštní školy." Při zařazování dětí do zvláštních škol proto nelze hovořit o diskriminaci, nýbrž naopak o zabezpečení kvalitní speciálně pedagogické systematické péče odbornými pracovníky ve třídách, nepřesahujících 12 žáků.

Ohledně případného přeřazení žáků ministerstvo upozornilo na ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 127/1997 Sb., podle něhož tento návrh podává - po projednání se zástupcem žáka - ředitel školy, do které je žák zařazen, a to tehdy, jestliže v průběhu docházky nastane změna v charakteru jeho postižení nebo škola přestane odpovídat stupni postižení. To znamená, že právní úprava ředitelům škol přímo ukládá uvedený postup, přičemž ředitel může rozhodnout i na základě návrhu zákonného zástupce žáka.

Vzorek 12 romských žáků (stěžovatelů) ministerstvo nepovažuje za reprezentativní, pokud jde o závěry pro celou Českou republiku, neboť Ostravsko má v tomto směru několik specifík: sociální situace Romů po předloňských záplavách, silná přistěhovalecká romská vlna do této lokality, vysoká nezaměstnanost atd. vytvářejí atypické prostředí. V ostravských školách je zaměstnáno 18 romských pedagogických asistentů, kteří mohou být přítomni i při psychologickém vyšetření dětí. Náklady na žáky zvláštní školy jsou více než dvojnásobné ve srovnání se žáky základní školy. V ústavní stížnosti není uveden prospěch stěžovatelů ve zvláštní škole.

K jednotlivým stěžovatelům ministerstvo uvedlo, že příslušná tvrzení nejsou doložena konkrétními objektivními důkazy (např. o rasové nesnášenlivosti na základních školách), zákonní zástupci se prý nemohou odvolávat na svoji neznalost ohledně zvláštních škol (o níž lze navíc pochybovat) atd. Ministerstvo se neztotožňuje ani s tvrzenou rasovou segregací v Ostravě, neboť tam působí komunitní - romská církevní základní škola P. P. a děti mají volbu navštěvovat školu komunitní nebo školu společnou. Pro rasový původ dítě do zvláštní školy zařadit nelze.

Plněním vládního usnesení č. 686/97 prý dochází ke změnám v přístupech k romským žákům v přípravě na školu, a to specifickými přístupy k romským dětem v mateřských školách a v přípravných třídách, což ministerstvo dokládá konkrétními údaji.

Návrh textu placeného inzerátu považuje ministerstvo za "neúctu k profesionální činnosti státního aparátu a péči, která je romským dětem v oblasti výchovy a vzdělávání věnována."

Ze všech uvedených důvodů navrhuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ústavní stížnost zamítnout a sděluje, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvá.

B) Školský úřad Ostrava s ústavní stížností nesouhlasí "z formálních i věcných důvodů". Zvláštní školy disponují právní subjektivitou a školské úřady vůči nim vykonávají školní inspekci. Z jejich výsledků prý však "nevyplynuly problémy, které jsou předmětem této stížnosti". Navíc žádný ze stěžovatelů proti rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy nepodal odvolání, přestože příslušná rozhodnutí obsahují náležitá poučení. Skutečnosti, obsažené v ústavní stížnosti, jsou prý velmi účelově zkreslené nebo "téměř nepravdivé" a ústavně zaručená základní práva stěžovatelů porušena nebyla. Stěžovatelé (jejich zákonní zástupci) navíc údajně na uvedenou problematiku vůbec neupozornili Českou školní inspekci jako orgán, jenž je oprávněn provádět šetření v oblasti výchovně vzdělávacího procesu.

Školský úřad Ostrava navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a sděluje, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvá.

C) Ředitelka Zvláštní školy I. zejména uvedla, že žáky této školy jsou D. H., S. H., L. B. a M. P.. Všichni tito stěžovatelé prý byli do zvláštní školy zařazeni v souladu s ustanovením § 7 odst. 1 vyhlášky č. 127/1997 Sb., tzn. že všechny k tomu doporučila pedagogicko-psychologická poradna a ve všech případech s tím souhlasili jejich zákonní zástupci. U D. H. a M. P. návrh podali dokonce sami zákonní zástupci. Všechna rozhodnutí byla zákonným zástupcům řádně doručena a nebylo proti nim podáno odvolání. K otázce průběžného sledování a hodnocení žáků účastnice řízení uvedla, že se tyto otázky posuzují zejména na pravidelných pedagogických poradách a konzultují se s rodiči; v případě stěžovatelů prý však zákonní zástupci nechťejí, aby jejich děti byly přeřazeny zpátky do základní školy. O vzdělávacím procesu na základní škole byli zákonní zástupci informováni, a to včetně možnosti dokončit základní vzdělání formou kursu na základní škole.

Účastnice řízení netrvá na ústním jednání před Ústavním soudem.

D) Ředitel Zvláštní školy internátní N. V. uvedl, že J. M. byl do zvláštní školy zařazen na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a písemného souhlasu svých zákonných zástupců. Zákonný zástupce prý byl o rozdílech vzdělání ve zvláštní škole oproti základní škole poučen, a to včetně možnosti dokončit základní vzdělání formou kursu na základní škole. Sledování stěžovatelova prospěchu údajně dokládá možnost jeho

diagnostického pobytu od 1. 2. 1999 v 5. třídě, na jehož základě byl dne 19. 4. 1999 přeřazen do 5. A. třídy. Dále byl zákonný zástupce písemně upozorněn na "přeřazení do základní školy" (zřejmě je míněna možnost přeřazení).

N. P. byla do zvláštní školy zařazena na vlastní žádost a se souhlasem jejich zákonných zástupců po vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Z pohovoru se zákonným zástupcem v červnu 1999 prý vyplynulo, že stěžovatelka je s výukovým programem zvláštní školy spokojena. Prospěch žákyně je sledován na pravidelných pedagogických radách. Zákonní zástupci jsou při konzultacích s výchovnou poradkyní seznamováni s možnostmi dalšího vzdělávání žáků zvláštní školy a s případným přestupem na základní školu byli seznámeni i písemně.

D. B. bylo po vyšetření pedagogicko-psychologickou poradnou doporučeno přestoupit na zvláštní školu a proti následnému rozhodnutí nebyl podán opravný prostředek. Zákonní zástupci stěžovatelky jsou s možnostmi dalšího vzdělávání žáků seznamováni, o možnosti přestupu na základní školu byli informováni ústně i písemně a prospěch stěžovatelky je průběžně sledován na pedagogických radách.

A. B. bylo po vyšetření pedagogicko-psychologickou poradnou rovněž doporučeno přestoupit na zvláštní školu a proti následnému rozhodnutí nebyl podán opravný prostředek. Zákonní zástupci stěžovatelky jsou s možnostmi dalšího vzdělávání žáků seznamováni, o možnosti přestupu na základní školu byli informováni ústně i písemně a prospěch stěžovatelky je průběžně sledován na pedagogických radách.

Účastník řízení navrhuje ústavní stížnost zamítnout a sděluje, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvá.

E) Ředitelka Zvláštní školy T. k žákovi R. S. uvedla, že tento stěžovatel byl poprvé zařazen do zvláštní školy na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a písemného souhlasu zákonné zástupkyně rozhodnutím ze dne 10. 6. 1997. Proti tomuto rozhodnutí nebylo podáno odvolání. Účastnice řízení později iniciovala opětovné zařazení stěžovatele do základní školy, tam však měl stěžovatel za období od 1. 9. 1998 do 8. 1. 1999 224 neomluvených hodin, na pololetním vysvědčení měl 8 nedostatečných a třetí stupeň z chování. Proto byl opět - na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a písemného souhlasu zákonné zástupkyně - zařazen do zvláštní školy. Od té doby prý zákonná zástupkyně stěžovatele o jeho docházku, chování a prospěch neprojevila žádný zájem a na písemná vyzvání školy nereagovala. Účastnice řízení později opět navrhla přeřazení stěžovatele na základní školu, jeho zákonná zástupkyně však tento návrh odmítla. Zákonná zástupkyně prý byla se vzdělávacím procesem na zvláštní škole seznámena a rovněž byla informována o důsledcích toho, že odmítla přeřazení stěžovatele na základní školu. Žáci zvláštní školy jsou údajně průběžně sledováni a na čtvrtletních pedagogických radách se vyhodnocuje, zda neexistuje možnost opětovného přeřazení do základní školy. Navíc se jejich zákonní zástupci mohou do školy kdykoliv dostavit a dotázat se na prospěch a chování dítěte; v případě výrazného zhoršení jsou do školy písemně zváni. Před každým čtvrtletím se koná "týden otevřených dveří", v rámci něhož jsou poskytovány příslušné informace. O tom, že se průběžně hodnocení skutečně provádí, svědčí i to, že stěžovatelova sestra B. S. byla do základní školy přeřazena ve stejnou dobu jako stěžovatel a dodnes ji navštěvuje.

Účastnice řízení navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a sděluje, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvá.

F) Ředitelka Zvláštní školy K. uvádí, že žákyněmi školy jsou stěžovatelky K. R. a Z. V.. Při jejich zařazení do zvláštní školy prý bylo postupováno v souladu s ustanovením § 7 odst. 1 vyhlášky č. 127/1997 Sb. V obou případech k němu došlo na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a se souhlasem zákonných zástupců, kteří byli seznámeni s výchovně vzdělávacím procesem na zvláštní škole a s možností dokončit si základní vzdělání formou kursu na základní škole. Proti rozhodnutí o zařazení stěžovatelek do zvláštní školy jejich zákonní zástupci odvolání nepodalí. Hodnocení žáků z hlediska jejich dalšího zařazení na zvláštní škole se prý děje zejména na pedagogických radách. Zákonní zástupci stěžovatelek údajně byli o možnosti přestupu dětí na základní školu informováni, leč nevyužili ji.

Účastnice řízení navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a sděluje, že na ústním jednání před Ústavním soudem netrvá.

G) Ředitelka Zvláštní školy H. uvádí, že jejich žákyní je stěžovatelka H. K.. Při jejím zařazení do zvláštní školy prý bylo postupováno v souladu s ustanovením § 7 odst. 1 vyhlášky č. 127/1997 Sb., tzn. na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a se souhlasem zákonných zástupců, kteří se proti tomuto rozhodnutí neodvolali. Zákonní zástupci údajně s výchovně vzdělávacím programem na zvláštní škole byli seznámeni, stejně jako s možností dokončit základní vzdělání formou kursu na základní škole. Důvodnost dalšího setrvání žáků na zvláštní škole se posuzuje zejména na pedagogických radách a v průběhu celého školního roku.

Účastnice řízení navrhuje, aby byla ústavní stížnost zamítnuta a sděluje, že na ústním jednání před Ústavním soudem trvá.

III.

A) Ústavní soud v první řadě konstatuje, že ústavní systém České republiky je založen na důsledném respektování principu dělby moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní (srov. zejména čl. 2 odst. 1 Ústavy

ČR). Ústavní soud je součástí moci soudní, když Ústava sama jej definuje jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83). Ústavní soud je tedy orgánem státní moci, pro nějž platí jeden ze základních principů právního státu, tzn. že - na rozdíl od subjektů soukromého práva - může působit a rozhodovat toliko v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny).

Z toho plyne, že Ústavní soud je vždy povinen zkoumat, zda je příslušný k projednání a rozhodování návrhů, které obdrží. Právní rámec, který - z tohoto hlediska - Ústavní soud (i se zřetelem na svou povahu) nesmí překračovat, tvoří zejména ústavní zákony a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Podle ustanovení § 82 odst. 3 tohoto zákona bylo-li vyhověno ústavní stížnosti, Ústavní soud buď zruší napadené rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo jestliže porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody spočívalo v jiném zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí, zakáže tomuto orgánu, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením.

B) Stěžovatelé v ústavní stížnosti formulují několik relativně oddělených návrhů: (1.) domáhají se vyslovení závěru, že zařazením stěžovatelů do zvláštních škol bez dostatečného průběžného sledování, zda u nich dochází ke změně v charakteru jejich postižení nebo zda zvláštní škola přestává odpovídat stupni jejich postižení, vystavením rasové segregaci a diskriminaci, byla porušena jejich ústavně zaručená základní práva a svobody, (2.) navrhuje zrušení citovaných rozhodnutí ředitelů zvláštních škol, (3.) domáhají se vydání zákazu v pokračování zásahů do práv stěžovatelů, zejména uložení povinnosti ředitelům příslušných zvláštních škol pravidelně a průběžně sledovat, zda nastává v průběhu docházky stěžovatelů změna v charakteru jejich postižení, a v případě "splnění podmínky" se domáhají neprodleného podání návrhu na jejich přeřazení do základní školy a uložení povinnosti Školskému úřadu Ostrava a Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR vypracovat reformní vzdělávací plán na odstranění rasové segregace a rasové diskriminace na zvláštních školách v Ostravě, (4.) navrhuje obnovení stavu před porušením práva, zejména toho, aby účastníci řízení stěžovatelům poskytli nebo alespoň nabídli možnost kompenzačního vzdělání, na jehož základě by mohl být odstraněn deficit ve vzdělání způsobený porušením práv, a uložení povinnosti Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR, aby v denících Dnes, Lidové noviny a Právo formou placené inzerce uveřejnilo text znění: "Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR se tímto hluboce omlouvá za vystavení romské populace rasové segregaci a rasové diskriminaci ve vzdělání na území města Ostravy."

C) K těmto návrhům Ústavní soud uvádí následující:

ad 1) Pokud se stěžovatelé domáhají vyslovení závěru, že jejich zařazením do zvláštních škol bez dostatečného průběžného sledování, zda u nich dochází ke změně v charakteru jejich postižení nebo zda zvláštní škola přestává odpovídat stupni jejich postižení, byli vystaveni rasové segregaci a diskriminaci a že tím byla porušena jejich ústavně zaručená základní práva a svobody, je v tomto rozsahu ústavní stížnost částečně návrhem, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný, částečně návrhem, který je zjevně neopodstatněný.

a) Stěžovatelé totiž tvrdí, že zařazením do zvláštních škol byla porušena jejich základní práva, nicméně toliko v pěti případech (viz bod 2. dále) napadají sama rozhodnutí ředitelů zvláštních škol o zařazení do zvláštních škol. Přitom Ústavní soud - jak vyplývá z výše uvedených úvah - je jako orgán kasačního typu toliko oprávněn buď zrušit napadené rozhodnutí nebo zakázat orgánu veřejné moci, aby pokračoval v porušování práva a svobody, leč pouze tehdy, jestliže porušení práva nebo svobody spočívalo v jiném zásahu orgánu veřejné moci, než je rozhodnutí. Pokud se tedy (ti) stěžovatelé, kteří předmětná rozhodnutí ředitelů zvláštních škol nenapadli - přičemž Ústavní soud je podle své ustálené judikatury petitem ústavní stížnosti vázán a nemůže jej překračovat - domáhají vyslovení závěru, že jejich zařazením do zvláštních škol (jinými slovy: těmito rozhodnutími ředitelů zvláštních škol) byla porušena jejich základní práva a svobody, pak v tomto směru navrhuje vydání rozhodnutí, k němuž Ústavní soud není příslušný.

b) Pokud se stěžovatelé domáhají vyslovení závěru, že k porušení jejich základních práv došlo tím, že nebyli dostatečně průběžně sledováni a že byli vystaveni rasové diskriminaci a segregaci, je podle názoru Ústavního soudu ústavní stížnost zjevně neopodstatněná. Stěžovatelé sice svoje tvrzení dokládají celou řadou statistických údajů a odborných expertiz, leč pomíjejí to, že Ústavní soud je orgánem, který je oprávněn vydávat - v případě ústavních stížností - jen individuální právní akty a je povinen hodnotit pouze konkrétní okolnosti jednotlivých případů, nikoliv celkový společenský, kulturní nebo sociální kontext, byť argumentaci stěžovatelů nelze upřít jistou míru přesvědčivosti.

V tomto směru - na základě prostudování příslušných správních spisů - Ústavní soud konstatuje, že tvrzení stěžovatelů o tom, že nebyli dostatečně průběžně sledováni a že byli vystaveni rasové segregaci a diskriminaci, nejsou v konkrétních případech žádným způsobem doložena a stěžovatelé se o to v podstatě ani nepokoušejí. Poukazují toliko na statistické, sociální a kulturní aspekty této problematiky, které však při posuzování konkrétních případů nemohou být rozhodující. Naopak, stěžovatelé výslovně sami netvrdí, že by v jejich případě došlo k záměrné selekci nebo že by byli do zvláštních škol zařazováni podle své rasové příslušnosti. Pouze namítají, že státní orgány jsou odpovědné i za "objektivní a faktické důsledky, které nejsou následkem záměrného jednání".

Z jednotlivých správních spisů Ústavní soud zjistil, že ve všech případech byla vydána písemná rozhodnutí o zařazení dítěte do zvláštní školy s výslovným poučením, že proti těmto rozhodnutí lze podat odvolání ke

školskému úřadu. Přestože všechna tato rozhodnutí byla doručena zákonným zástupcům stěžovatelů, ani v jednom případě odvolání podáno nebylo. U všech stěžovatelů bylo rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy vydáno se souhlasem jejich zástupce v souladu s ustanovením § 7 odst. 1 vyhlášky č. 127/1997 Sb., pouze u stěžovatelky H. K. tento souhlas nebyl udělen v písemné formě. Předmětným rozhodnutím předcházela vyšetření a následné posudky pedagogicko-psychologických poraden, které přeřazení do zvláštních škol ve všech případech doporučily. Navíc, u stěžovatelů D. H., S. H. a L. B. o zařazení do zvláštní školy požádali sami jejich zákonní zástupci. Zákonný zástupce J. M. byl o možnosti přeřazení na základní školu písemně informován, rodinu navštívil rómský asistent, avšak stěžovateli rodiče o spolupráci se školou neprojevíli žádný zájem. Stěžovatel R. S. byl dokonce na návrh ředitele zvláštní školy přeřazen zpět na základní školu, poté byl zařazen opět na zvláštní školu, nicméně ve správním spise je doložena opakovaná snaha o jeho přeřazení na základní školu. Rovněž rodiče N. P., D. B. a A. B. byli písemně upozorněni na možnost přeřazení na základní školu se žádostí o jejich písemné vyjádření. Zákonné zástupkyně Z. V. a K. R. podpisem potvrdily, že jejich dcery budou zvláštní školu navštěvovat i od 1. 9. 1999.

K námitkám, že zákonní zástupci stěžovatelů nebyli o důsledcích zařazení do zvláštní školy informováni, lze uvést, že tyto informace bylo možno obdržet zejména náležitou spoluprací s příslušnou školou. Tyto možnosti však nebyly využívány. Z příslušných správních spisů ani z uvedených vyjádření ředitelů zvláštních škol nelze dovodit, že by rodiče stěžovatelů - kteří jsou za jejich výchovu odpovědní primárně - měli zájem o opětovné přeřazení svých dětí zpět do základní školy, přestože jim to právní úprava umožňuje. Ze spisů vyplývá, že všechna rozhodnutí o zařazení stěžovatelů do zvláštních škol obdrželi jejich zákonní zástupci písemně a odvolání proti nim nepodali, přestože v nich bylo obsaženo náležité poučení; u některých stěžovatelů (D. H., S. H., L. B.) o zařazení do zvláštní školy požádali přímo jejich zákonní zástupci. O tom, že i tato námitka je neopodstatněná, svědčí též skutečnost, že - jak uvádějí sami stěžovatelé - s výjimkou zákonných zástupců M. P., J. M., N. P. a Z. V. rodiče ostatních stěžovatelů neakceptovali ani nabídku na složení zkoušek, jimiž je podmíněn přestup na základní školu, kterou obdrželi po podání ústavní stížnosti a svoje děti raději ponechali ve zvláštní škole. Jen pro úplnost lze v této souvislosti dodat, že jmenovaní stěžovatelé (s výjimkou M. P.) - jak sdělil jejich právní zástupce - u zkoušek uspěli a byli přeřazení do základní školy.

Ústavní soud tedy - jak již předeslal - na základě zjištění, která se opírají o správní spisy (a s přihlédnutím k dalšímu spisovému materiálu), dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v té části, v níž se stěžovatelé domáhají vyslovení závěru, že k porušení jejich základních práv došlo tím, že nebyli dostatečně průběžně sledováni a že byli vystaveni rasové diskriminaci a segregaci, zjevně neopodstatněná.

ad 2) V další části ústavní stížnosti stěžovatelé brojí proti v záhlaví citovaným pěti rozhodnutím ředitelů zvláštních škol o zařazení D. H., S. H., L. B., J. M. a R. S. do zvláštní školy.

a) U této části návrhu musel Ústavní soud v první řadě posoudit přípustnost ústavní stížnosti. Podle ustanovení § 75 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu je totiž ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. V souzené věci stěžovatelé proti napadeným rozhodnutím ředitelů zvláštních škol nepodali opravný prostředek (tj. odvolání), přestože o této možnosti byli písemně poučeni. Z toho je zřejmé, že podmínka citovaného zákonného ustanovení splněna není.

Stěžovatelé se však odvolali na ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, podle něhož Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když není splněna podmínka podle předchozího odstavce (tj. vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práva), jestliže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo. Ústavní soud poté, co se s projednávanou věcí podrobně seznámil a zjistil, že od vydání napadených rozhodnutí do podání ústavní stížnosti jeden rok ještě neuplynul, shledal - vzhledem k závažnosti této problematiky a k jejímu obecnému dosahu - že se ústavní stížnost skutečně netýká toliko zájmu jednotlivých stěžovatelů a proto tuto její část jako nepřipustný návrh neodmítl.

b) Podle ustanovení § 7 odst. 1 vyhlášky č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách, o zařazování a přeřazení žáků do zvláštních škol rozhoduje ředitel školy, a to se souhlasem jejich zástupce. Z odstavce 4 cit. ustanovení plyne, že podklady potřebné k rozhodnutí shromáždí a zařazení dítěte do příslušného typu školy řediteli navrhne pedagogicko-psychologická poradna nebo centrum. Zvláštní školy jsou určeny pro mentálně postižené žáky (§ 2 odst. 4 cit. vyhlášky).

Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelé tuto právní úpravu z ústavně právního pohledu nezpochybnili a nezvolili postup podle ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu, podle něhož spolu s ústavní stížností může být podán návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jestliže podle tvrzení stěžovatele jsou v rozporu s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy, popřípadě se zákonem, jedná-li se o jiný právní předpis. Ani sám Ústavní soud nedospěl k názoru, že by v tomto směru takový rozpor existoval (§ 78 odst. 2 cit. zákona)

Výhrady stěžovatelů proto mohly relevantně směřovat toliko proti interpretaci a aplikaci uvedených právních norem. Se zřetelem k obsahu správních spisů (a s přihlédnutím k vyjádření účastníků řízení) však nelze dovozovat, že by byly uvedené právní normy interpretovány a aplikovány protiústavním způsobem. Ve všech

případech totiž příslušné rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy vydal ředitel zvláštní školy, který k tomu byl oprávněn, ve všech případech s tímto rozhodnutím vyslovili písemně souhlas zákonní zástupci stěžovatelů a všem rozhodnutím předcházelo vyšetření stěžovatelů v pedagogicko-psychologické poradně, přičemž ve všech případech poradna přerazení do zvláštní školy doporučila. Neodpovídá tedy skutečnosti tvrzení stěžovatelů, že D. H. a S. H. v pedagogicko-psychologické poradně nebyly testovány. V příslušných posudcích se poradny rovněž zabývaly otázkou mentálního postižení stěžovatelů a dospěly k závěru, že celková intelektová kapacita D. H. se pohybuje v lehčím pásmu mentální retardace (posudek ze dne 24. 5. 1999), u S. H. se jedná o výraznou mentální retardaci (posudek ze dne 10. 11. 1997), u L. B. byly rozumové schopnosti charakterizovány jako "už pod pásmem subnormy a lze je hodnotit jako hraničící s defektem" (posudek ze dne 12. 11. 1998), J. M. byl charakterizován lehčím stupněm mentální retardace (posudek ze dne 28. 8. 1998) a u R. S. byly zjištěny hluboce podprůměrné rozumové schopnosti až na hranici s defektem (posudek ze dne 28. 2. 1999). To znamená, že u všech pěti stěžovatelů byla splněna i další (materiální) podmínka pro jejich zařazení do zvláštní školy, tj. mentální postižení.

Jak již Ústavní soud uvedl, u stěžovatelů D. H., S. H. a L. B. požádali o zařazení do zvláštní školy sami jejich zákonní zástupci. Zákonný zástupce J. M. byl o možnosti přerazení na základní školu písemně informován, opakovaně jej navštívil rómský asistent, avšak rodiče dítěte o spolupráci se školou neprojeví žádný zájem. Stěžovatel R. S. byl dokonce na návrh ředitele zvláštní školy přerazen zpět do základní školy, poté byl zařazen opět do zvláštní školy, nicméně ve správním spise je doložena opakovaná snaha zvláštní školy o jeho přerazení na základní školu.

Z těchto skutečností je tedy zřejmé, že ani interpretací a aplikací citovaných právních norem evidentně nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelů, takže proto je ústavní stížnost v tomto směru zjevně neopodstatněná.

ad 3) Stěžovatelé se dále domáhají vydání zákazu v pokračování zásahů do práv stěžovatelů, zejména uložení povinnosti ředitelům příslušných zvláštních škol pravidelně a průběžně sledovat, zda nastává v průběhu docházky stěžovatelů změna v charakteru jejich postižení, a v případě "splnění podmínek" požadují neprodleně podat návrh na jejich přerazení do základní školy a uložit Školskému úřadu Ostrava a Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR povinnost vypracovat reformní vzdělávací plán na odstranění rasové segregace a rasové diskriminace na zvláštních školách v Ostravě.

V tomto směru Ústavní soud poukazuje na to, že - jako každý státní orgán - může činit pouze to, co zákon výslovně dovoluje (čl. 2 odst. 2 Listiny). Jak je však již uvedeno výše, Ústavní soud představuje orgán kasačního typu, který je oprávněn toliko rušit napadená rozhodnutí nebo - jde-li o jiný zásah než je rozhodnutí - zakázat orgánu veřejné moci, aby v porušování práva a svobody pokračoval nebo mu přikázat, aby obnovil stav před porušením (§ 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Je tedy zřejmé, že Ústavnímu soudu v zásadě nepřisluší (s uvedenou výjimkou) zavazovat orgány veřejné moci ke konkrétní pozitivní činnosti. Přestože se tedy stěžovatelé tuto část petitu ústavní stížnosti pokusili zformulovat jako vydání zákazu v pokračování zásahů do jejich práv, nelze přehlédnout, že pod tento navržený zákaz zahrnuli takové konkrétní aktivity - k nimž uvedené orgány veřejné moci chtějí rozhodnutím Ústavního soudu zavázat - jejichž uložení účastníku řízení Ústavnímu soudu nepřisluší. Je totiž zřejmé, že návrhy stěžovatelů, uvedené pod bodem 3 (srov. str. 17 a 22), se svým obsahem zcela vymykají smyslu ust. § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu, který pravomoc Ústavního soudu u stížností proti tzv. jiným zásahům (než je rozhodnutí) zakládá. Pro úplnost lze dodat, že vázat ve výroku soudního rozhodnutí uložení povinnosti ("podat návrh na přerazení do základní školy") na "splnění podmínek" (dokonce blíže nespecifikovaných) by bylo zřejmě nemožné i proto, že takový výrok by byl stěžejí vykonatelný.

Tato část ústavní stížnosti je proto návrhem, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný.

ad 4) Konečně ze stejného důvodu Ústavnímu soudu nezbylo než odmítnout tu část ústavní stížnosti, v níž se stěžovatelé domáhají obnovení stavu před porušením práva, zejména toho, aby účastníci řízení stěžovatelům poskytli nebo alespoň nabídli možnost kompenzačního vzdělání, na jehož základě by mohl být odstraněn deficit ve vzdělání způsobený porušením práv, a uložení povinnosti Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR, aby v denících Dnes, Lidové noviny a Právo formou placené inzerce uveřejnil text znění: "Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR se tímto hluboce omlouvá za vystavení romské populace rasové segregaci a rasové diskriminaci ve vzdělání na území města Ostravy." Pokud jde o první část tohoto návrhu, týkajícího se kompenzačního vzdělání, lze dodat, že se zjevně jedná o návrh obecný, nekonkrétní, který by měl být směřován vůči jiným státním orgánům než vůči Ústavnímu soudu.

I tato část ústavní stížnosti je tedy návrhem, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný.

Proto Ústavní soud ústavní stížnost zčásti jako návrh, k jehož projednání není příslušný, zčásti jako návrh zjevně neopodstatněný, mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítl [§ 43 odst. 1 písm. d) a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Ústavní soud nicméně předpokládá, že příslušné správní orgány České republiky se budou návrhy stěžovatelů intenzivně a účinně zabývat. To se týká zvláště návrhů sub 1, 3, 4 tohoto usnesení (srov. str. 17).

P o u č e n í : Proti tomuto usnesení není odvolání přípustné.

V Brně dne 20. října. 1999

předseda senátu Ústavního soudu

JUDr. Vladimír Klokočka